

3. Звіт про результати проведення заходів щодо запобігання і протидії корупції у 2012 році. – Київ, 2013. – 165 с. // Міністерство юстиції України : офіц. веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/21885>.

4. Конституція України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 30 вересня 2016 р.: (Офіц. текст). – К.: Паливода А. В., 2016. – 76 с.

5. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19/page>.

6. Звіт про стан протидії корупції за 2014–2016 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://mvs.gov.ua/ua/pages/274_Statistika.htm.

7. Бабич В.А. Адміністративно-превентивні заходи протидії корупції в Україні: перспектива застосування / В.А. Бабич // Часопис Київ. ун-ту права. – 2014. – № 1. – С. 123–126.

Погорецький Микола Анатолійович,
доктор юридичних наук, професор,
проректор з науково-педагогічної роботи
Київського національного університету імені
Тараса Шевченка

КОРУПЦІЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ

Проблема корупції у закладах вищої освіти (ЗВО) України є надзвичайно актуальною, оскільки вона безпосередньо впливає на якість освітнього процесу та рівень довіри до освітніх інституцій. Корупційні практики, такі як хабарництво, плагіат, зловживання службовим становищем, підривають основи академічної доброчесності та призводять до зниження якості освітніх послуг. Це, в свою чергу, формує некомпетентних фахівців, що негативно впливає на розвиток суспільства та економіки країни.

Поширення корупції в ЗВО спричиняє втрату довіри з боку студентів, батьків та суспільства в цілому до системи вищої освіти. Це може призвести до зменшення кількості абітурієнтів, особливо талановитої молоді, яка шукає освіту за кордоном, де рівень корупції нижчий.

Корупція створює нерівні умови для вступу та навчання в ЗВО, що суперечить принципам рівного доступу до освіти, закріпленим у

Конституції України та міжнародних правових актах. Це порушує права громадян та підриває засади демократичного суспільства.

Існуючі антикорупційні заходи в освітній сфері потребують вдосконалення та ефективної реалізації. Необхідно розробити та впровадити комплексні стратегії запобігання та протидії корупції в ЗВО, що включають підвищення прозорості, посилення контролю та відповідальності, а також формування культури доброчесності серед усіх учасників освітнього процесу.

Наукове дослідження корупції в ЗВО дозволяє глибше зрозуміти її причини, механізми та наслідки, а також розробити ефективні шляхи її подолання. Це сприятиме підвищенню якості освіти, зміцненню довіри до освітніх інституцій та розвитку демократичного суспільства в Україні.

Таким чином, дослідження проблеми корупції у закладах вищої освіти України є вкрай актуальним та необхідним для забезпечення якісної, доступної та доброчесної освіти, що відповідає потребам сучасного суспільства та сприяє сталому розвитку держави.

Законодавство України визначає корупцію як використання особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, наданих їй повноважень та пов'язаних з цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди для себе чи інших осіб. У контексті освітньої сфери це може проявлятися у формі хабарництва за вступ до закладу, отримання оцінок, захисту дипломних робіт, а також у вигляді плагіату, конфлікту інтересів та інших неправомірних дій.

Основним нормативно-правовим актом, що регулює питання запобігання корупції в Україні, є Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII. Цей закон встановлює загальні принципи запобігання та протидії корупції, визначає коло суб'єктів, уповноважених на виконання функцій держави, та встановлює відповідальність за корупційні правопорушення. Крім того, в освітній сфері діють інші нормативно-правові акти, зокрема: Закон України «Про освіту», який закріплює принципи академічної доброчесності та визначає обов'язки учасників освітнього процесу щодо дотримання етичних норм; закон України «Про вищу освіту», що регламентує діяльність закладів вищої освіти та встановлює вимоги до прозорості та підзвітності в їхній роботі; постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів», яка передбачає обов'язкову оцінку проектів нормативно-правових актів на предмет наявності корупціогенних факторів.

Таким чином, поняття та правова характеристика корупції в освітній сфері України ґрунтуються на загальнодержавному антикорупційному законодавстві, адаптованому до специфіки освітньої галузі, з метою забезпечення високої якості освіти та довіри до освітніх інституцій.

Внутрішні підрозділи закладів вищої освіти (ЗВО), уповноважені особи та антикорупційні програми відіграють ключову роль у формуванні добросчесного освітнього середовища та ефективній протидії корупції.

Антикорупційні уповноважені особи або підрозділи в ЗВО відповідають за розробку та впровадження антикорупційних політик і програм, оцінку та управління корупційними ризиками, проведення навчальних заходів з питань добросчесності, надання консультаційної допомоги працівникам і студентам щодо дотримання антикорупційного законодавства, а також моніторинг та контроль за дотриманням антикорупційних норм у діяльності ЗВО. Законодавство передбачає альтернативні організаційні форми роботи уповноваженого підрозділу (особи) з питань запобігання і виявлення корупції. Однак, зважаючи на обсяг навантаження, а також важливість якісного виконання покладених на уповноваженого завдань і функцій, визначення уповноваженої особи шляхом покладення її обов'язків на іншого працівника має бути крайньою мірою.

Антикорупційна програма є стратегічним документом, який визначає заходи щодо запобігання та протидії корупції в ЗВО. Вона включає аналіз корупційних ризиків у діяльності закладу, заходи щодо мінімізації виявлених ризиків, механізми контролю та моніторингу виконання антикорупційних заходів, а також порядок реагування на виявлені факти корупції. Реалізація антикорупційної програми сприяє підвищенню прозорості та підзвітності в управлінні ЗВО, формуванню культури добросчесності серед працівників і студентів.

На прикладі Донецького державного університету внутрішніх справ можна відзначити ефективну реалізацію антикорупційних заходів, зокрема проведення регулярних інструктажів для студентів і працівників щодо запобігання корупції, забезпечення прозорості вступної кампанії шляхом залучення представників громадськості та правоохоронних органів до роботи приймальної комісії, організацію навчальних курсів та тренінгів з питань добросчесності, а також створення умов для відкритого спілкування між студентами та антикорупційним уповноваженим.

Таким чином, внутрішні підрозділи ЗВО, уповноважені особи та антикорупційні програми відіграють важливу роль у запобіганні та

протидії корупції в освітній сфері, сприяючи формуванню доброчесного та прозорого освітнього середовища.

Впровадження антикорупційних заходів у закладах вищої освіти (ЗВО) України є ключовим елементом забезпечення доброчесності та прозорості освітнього процесу. Цей процес охоплює оцінку корупційних ризиків, проведення внутрішніх аудитів та навчання персоналу.

Оцінка корупційних ризиків у ЗВО здійснюється відповідно до Методології управління корупційними ризиками, затвердженої Національним агентством з питань запобігання корупції (НАЗК). Антикорупційна програма визначає перелік заходів, що допомагають забезпечити прозорість та доброчесність усіх бізнес-процесів ЗВО. Розробка антикорупційної програми вимагає зацікавленості та авторитету адміністрації, а також залучення всіх співробітників з метою ідентифікації та попередження корупційних ризиків.

Внутрішні аудити є важливим інструментом виявлення та усунення корупційних ризиків у ЗВО. Проведення внутрішніх аудитів дозволяє оцінити ефективність впроваджених антикорупційних заходів, виявити слабкі місця в системі управління та розробити рекомендації щодо їх усунення. Згідно з Методичними рекомендаціями, антикорупційні програми повинні щонайменше раз на рік переглядатися та оновлюватися відповідно до змін у середовищі.

Навчання персоналу є невід'ємною складовою антикорупційної діяльності в ЗВО. Національне агентство з питань запобігання корупції розробило Стратегію навчання та розвитку уповноважених підрозділів та осіб з питань запобігання та виявлення корупції на 2022–2025 роки. Ця стратегія передбачає проведення комплексних тренінгів для уповноважених осіб за темами: оцінка корупційних ризиків, візування внутрішніх актів, робота з виявлення та врегулювання конфлікту інтересів, а також захист прав викривачів. Крім того, передбачено проведення тренінгів для уповноважених сфери вищої освіти, зокрема щодо формування обізнаності студентів з питань антикорупційного законодавства та особливостей роботи уповноваженого під час вступної кампанії.

Таким чином, ефективне впровадження антикорупційних заходів у ЗВО вимагає системного підходу, що включає регулярну оцінку корупційних ризиків, проведення внутрішніх аудитів та постійне навчання персоналу. Ці заходи сприяють формуванню культури доброчесності та підвищенню довіри до освітніх інституцій.

Виявлення та документування правопорушень у закладах вищої освіти (ЗВО) за допомогою оперативно-розшукових, криміналістичних

і кримінально-процесуальних засобів є складним процесом, що стикається з низкою проблем.

Однією з основних проблем є недостатня взаємодія між підрозділами кримінальної поліції та органами досудового розслідування. Це ускладнює обмін інформацією та координацію дій, що необхідні для ефективного документування правопорушень. Зокрема, відсутність чітких процедур взаємодії може призводити до дублювання зусиль або, навпаки, до прогалин у розслідуванні.

Ще однією проблемою є складність легалізації результатів оперативно-розшукової діяльності в рамках кримінального процесу. Отримані фактичні дані повинні бути належним чином задокументовані та представлені як докази, що відповідають вимогам кримінального процесуального законодавства. Недотримання цих вимог може призвести до визнання доказів недопустимими в суді.

Крім того, існують ризики порушення прав людини під час проведення оперативно-розшукових заходів. Наприклад, негласне спостереження або прослуховування можуть порушувати право на приватність, якщо не дотримані відповідні правові процедури та не отримані необхідні дозволи.

Також слід зазначити, що виявлення корупційних правопорушень у ЗВО ускладнюється через специфіку освітнього середовища. Студенти та працівники можуть не бажати співпрацювати зі слідством через страх перед репресіями або втрату репутації. Це вимагає від правоохоронних органів особливої делікатності та дотримання етичних стандартів під час розслідування.

Для подолання цих проблем необхідно вдосконалити нормативно-правову базу, що регулює взаємодію між різними підрозділами правоохоронних органів, а також забезпечити належну підготовку кадрів у сфері оперативно-розшукової діяльності та кримінального процесу. Крім того, важливо впроваджувати сучасні технології та методи криміналістики, що дозволяють ефективніше збирати та аналізувати докази.

Таким чином, ефективне виявлення та документування правопорушень у ЗВО потребує комплексного підходу, що включає вдосконалення законодавства, підвищення професійної підготовки правоохоронців та використання сучасних технологій у сфері криміналістики.

Корупція в закладах вищої освіти (ЗВО) України залишається серйозною проблемою, що негативно впливає на якість освіти, академічну доброчесність та довіру до освітніх інституцій. Незважаючи на наявність нормативно-правової бази та впровадження

антикорупційних заходів, ефективність їх реалізації часто є недостатньою.

Основними причинами поширення корупції у ЗВО є низький рівень заробітної плати освітян, обмежена кількість бюджетних місць на престижні спеціальності, недосконалість законодавства, а також відсутність ефективних механізмів контролю та відповідальності за порушення антикорупційних норм. Крім того, низький рівень обізнаності учасників освітнього процесу щодо антикорупційного законодавства та механізмів його реалізації сприяє толерантності до корупційних проявів.

Для підвищення ефективності антикорупційної політики в освітній сфері необхідно: удосконалити нормативно-правову базу з урахуванням специфіки освітньої галузі; підвищити рівень обізнаності учасників освітнього процесу щодо антикорупційного законодавства та механізмів його реалізації; забезпечити прозорість та відкритість процедур у закладах освіти; посилити контроль та відповідальність за порушення антикорупційних норм; сприяти активній участі громадськості у процесах запобігання та протидії корупції в освіті.

Таким чином, ефективна реалізація антикорупційної політики в освітній сфері вимагає комплексного підходу, що включає удосконалення законодавства, підвищення обізнаності учасників освітнього процесу, забезпечення прозорості процедур та посилення контролю за дотриманням антикорупційних норм. Це сприятиме формуванню добросесного та прозорого освітнього середовища, підвищенню якості освіти та зміцненню довіри до освітніх інституцій.

Список використаних джерел:

1. Погорецький М. А. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією: проблеми правового регулювання. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). Київ, 2002. № 6. С. 147–155.

2. Погорецький М. А. Корупція в Україні: стан та заходи протидії. Протидія корупції в Україні: взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства: матер. міжвід. наук.-практ. конф. (м. Київ, 28 квіт. 2009 р.). Київ : НВВ НА СБ України, 2009. С. 41–43.

3. Погорецький М. А. Попередження корупційних діянь: організаційно-правові аспекти. Відповідальність посадових осіб за корупційну діяльність: зб. матеріалів міжн. наук.-практ. семінару (11–12 трав. 2001 р.). Харків : Східно-регіон. центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2003. С. 101–104.

4. Погорецький М. А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі: монографія. Харків: Арсіс ЛТД, 2007. 576 с.

5. Погорецький М. А., Волков Д. В. Корупція і хабарництво на заочній формі навчання навчальних закладів МВС України та заходи протидії їм. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика): наук.-практ. журнал / Міжвід. наук.-досл. центр з проблем боротьби з орг. злоч. при РНБО України. Київ, 2009. № 20. С. 122–130.

6. Про вдосконалення процесу управління корупційними ризиками: Наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 28 грудня 2021 р. № 830/21.

7. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 49. Ст. 2056.

8. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 37–38. Ст. 2004.

9. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 38–39. Ст. 380.

10. Стратегія навчання та розвитку уповноважених підрозділів та осіб з питань запобігання та виявлення корупції на 2022–2025 роки / Національне агентство з питань запобігання корупції.